

UCHWAŁA

Dnia 14 maja 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Małgorzata Manowska (przewodniczący)

SSN Jacek Grela

SSN Tomasz Szanciło (sprawozdawca)

Protokolant Anna Jędrzejczak

w sprawie z wniosku Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym w Lidzbarku Warmińskim

przy uczestnictwie W.G., B.G. i P. Spółki Akcyjnej z siedzibą w P.

o wpis ostrzeżenia o wszczęciu egzekucji z nieruchomości,

po rozstrzygnięciu na posiedzeniu jawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 14 maja 2021 r.,

zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Rejonowy w Lidzbarku

Warmińskim

postanowieniem z dnia 9 grudnia 2020 r., sygn. akt Dz.Kw 1501/20 KW Nr [...],

"Czy do rozpoznania zażalenia, które zostało wniesione po dniu 7 listopada 2019 r. na postanowienie sądu pierwszej instancji o odrzuceniu skargi na wpis referendarza sądowego w księdze wieczystej, właściwy jest inny skład sądu pierwszej instancji (art. 394^{1a} § 1 pkt 13 k.p.c.), czy sąd drugiej instancji (art. 394 § 1 k.p.c.)?"

podjął uchwałę:

"Do rozpoznania zażalenia wniesionego po dniu 7 listopada 2019 r. na postanowienie sądu pierwszej instancji o odrzuceniu skargi na wpis referendarza sądowego w księdze wieczystej właściwy jest - na podstawie art. 394 § 1 w zw. z art. 394^{1b} k.p.c. - sąd drugiej instancji."

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 10 lipca 2020 r. Sąd Rejonowy w Lidzbarku Warmińskim odrzucił skargę uczestniczki postępowania B.G. na orzeczenie referendarza sądowego z dnia 31 stycznia 2020 r. o wpisie ostrzeżenia o wszczęciu egzekucji z nieruchomości, dla której prowadzona jest księga wieczysta nr [...], wskazując, że skarga ta jest spóźniona.

W dniu 23 lipca 2020 r. B.G. złożyła zażalenie na powyższe postanowienie, powołując się na wadliwe ustalenie daty doręczenia uczestniczce zawiadomienia o wpisie i daty wniesienia przez nią skargi na wpis referendarza.

Zarządzeniem Prezesa Sądu Rejonowego w Lidzbarku Warmińskim z dnia 17 listopada 2020 r. wyznaczono trzyosobowy skład Sądu pierwszej instancji celem rozpoznania zażalenia (art. 394^{1a} § 1 pkt 13 k.p.c.). Przy rozpoznawaniu zażalenia Sąd Rejonowy powziął jednak wątpliwość co do środka zaskarżenia ze względu na fakt, że postanowienie o odrzuceniu skargi na wpis referendarza w księdze wieczystej jest nie tylko postanowieniem sądu pierwszej instancji, lecz również kończy postępowanie w sprawie. W świetle art. 394^{1b} k.p.c., jeżeli zaskarżono takie postanowienie, zażalenie rozpoznaje sąd drugiej instancji. Brzmienie tego przepisu wywołuje jednak wątpliwości, tj. czy mowa w nim o przypadku zaskarżenia jednego postanowienia, które spełnia zarówno warunki wymienione w art. 394 § 1 k.p.c., jak i w art. 394^{1a} § 1 k.p.c., czy o przypadku jednoczesnego zaskarżenia kilku orzeczeń, z których co najmniej jedno zostało wymienione w art. 394 § 1 k.p.c. Sąd Rejonowy stwierdził m.in., że można przyjąć, iż art. 394^{1b} k.p.c. dotyczy zażalenia na jedno rozstrzygnięcie; wówczas kolizję kompetencji w sprawie zażalenia na postanowienie sądu odrzucające skargę na wpis referendarza sądowego w księdze wieczystej należałoby rozstrzygać zgodnie z brzmieniem tego przepisu, przyjmując, że właściwy do rozpoznania zażalenia jest sąd drugiej instancji. Ze względu na brak jasnego doprecyzowania wprowadzonych ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1469 ze zm.; dalej: ustawa nowelizująca) zmian odnośnie do zażalenia i rozpoznawania zażalenia jako zażalenia poziomego wątpliwości Sądu Rejonowego sprowadzają się do zbadania charakteru zażalenia w przypadku braku wyraźnej regulacji i są na tym etapie istotne i uzasadnione.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Według art. 509¹ § 1 k.p.c. referendarz sądowy może wykonywać czynności w postępowaniu wieczystoksięgowym. Zgodnie zaś z art. 23 zd. 2 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 2204 ze zm.; dalej: u.k.w.h.) czynności sądu w zakresie prowadzenia ksiąg wieczystych mogą wykonywać referendarze sądowi. Zależnie od tego, czego orzeczenie referendarza dotyczy, skarga na to orzeczenie może mieć charakter anulacyjny, bądź orzeczenie pozostaje w mocy, a sąd rozpoznający skargę orzeka co do jego utrzymania w mocy.

Niezależnie od formy rozstrzygnięcia przez referendarza sądowego na jego orzeczenie nie przysługuje zażalenie, lecz szczególny środek odwoławczy, jakim jest skarga na orzeczenie referendarza sądowego. Po nowelizacji, która weszła w życie z dniem 7 listopada 2019 r. (zob. ustawę nowelizującą), przysługuje ona na te orzeczenia referendarza, na które w przypadku wydania postanowienia przez sąd przysługiwałoby zażalenie (art. 398²² § 1 w zw. z art. 394 § 1 k.p.c.). Natomiast w postępowaniu nieprocesowym na orzeczenia referendarza sądowego służy skarga także w przypadkach, w których na postanowienie sądu służyłaby apelacja (art. 518¹ § 1¹ k.p.c.). Do orzeczeń referendarza co do istoty sprawy, od których przysługuje skarga, zaliczają się postanowienia w sprawach wskazanych m.in. w art. 518¹ § 3 k.p.c., a więc w postępowaniu wieczystoksięgowym. Orzeczenie co do istoty sprawy w takim postępowaniu rozstrzyga o zasadności żądania wnioskodawcy domagającego się udzielenia ochrony prawnej przez potwierdzenie jego praw rzeczowych (wpisy w dziale II), ukonstytuowania ich, jeżeli przepis takiego wpisu wymaga (wpisy w dziale II albo IV) lub wzmocnienia skuteczności praw osobistych i roszczeń (wpisy w dziale III, wymienione w art. 16 u.k.w.h. i innych ustawach). Skargę wniesioną na orzeczenie referendarza sądowego wydane w takim postępowaniu rozpatruje sąd rejonowy jako sąd pierwszej instancji.

Zgodnie z art. 518¹ § 3 w zw. z art. 398²² § 2 k.p.c. wniesienie skargi na postanowienie referendarza oddalające wniosek o wpis do księgi wieczystej powoduje utratę mocy tego postanowienia, bowiem przepis szczególny, jakim jest art. 518¹ § 3 k.p.c., dotyczy tylko sytuacji wniesienia skargi na postanowienie referendarza o dokonaniu wpisu. Jeżeli zatem skarga dotyczy wpisu w księdze wieczystej, skutek jej wniesienia wpis nie traci automatycznie mocy prawnej, wobec czego po wniesieniu skargi sąd wydaje postanowienie o zmianie zaskarżonego wpisu przez jego wykreślenie i dokonanie nowego wpisu lub wydaje postanowienie utrzymujące w mocy zaskarżony wpis albo uchyla wpis i oddala wniosek (art. 518¹ § 3 k.p.c.). W myśl art. 398²⁴ k.p.c. sąd stosuje odpowiednio, bez względu na jego szczebel, przepisy o zażaleniu, a zatem nie jak dotychczas -

przepisy o postępowaniu przed sądem pierwszej instancji, nie będąc jednak związany zarzutami skarżącego.

W dotychczasowym stanie prawnym, a więc sprzed nowelizacji, na postanowienie odrzucające skargę na orzeczenie referendarza sądowego skarżącemu przysługiwało zażalenie na podstawie art. 394 § 1 pkt 12 w zw. z art. 13 § 2 i art. 518 zd. 2 k.p.c. Artykuł 394^{1a} k.p.c., w którym przewidziano tzw. zażalenie poziome od orzeczeń sądu pierwszej instancji, jest przejawem tendencji do zwiększania zakresu zaskarżania orzeczeń sądowych w drodze takiego zażalenia, a zatem niecechującego się dewolutywnością. Katalog postanowień wymienionych w art. 394^{1a} § 1 pkt 1-13 obejmuje przede wszystkim postanowienia, które z dniem 7 listopada 2019 r. zostały wyeliminowane z art. 394 § 1 k.p.c. Zmiana postaci zażalenia przysługującego na te postanowienia podyktowana była założeniem, że chodzi o kwestie incydentalne, które nie wymagają kontroli instancyjnej sądu drugiej instancji.

Takim postanowieniem sądu pierwszej instancji jest postanowienie o odrzuceniu skargi na orzeczenie referendarza - przed nowelizacją było ono ujęte w art. 394 § 1 pkt 12 k.p.c., a aktualnie - w art. 394^{1a} § 1 pkt 13 k.p.c. W świetle tego ostatniego przepisu na postanowienie sądu pierwszej instancji o odrzuceniu skargi na orzeczenie referendarza sądowego przysługuje zażalenie do innego składu sądu, czyli właśnie zażalenie poziome. Trzeba przy tym zauważyć, że katalog postanowień zawarty w art. 394^{1a} § 1 k.p.c. nie obejmuje postanowień kończących postępowanie w sprawie. Niektóre z nich mogą natomiast przełożyć się na zamknięcie stronie drogi do wydania orzeczenia co do istoty sprawy. Zgodnie z wolą ustawodawcy zażalenie poziome powinno dotyczyć spraw mniejszej wagi, incydentalnych. Jednocześnie z przepisów kodeksu postępowania cywilnego nie wynika, aby można było domniemywać zastosowanie takiego zażalenia w odniesieniu do postanowienia sądu pierwszej instancji. W sytuacji braku znowelizowania i wyraźnego dookreślenia dotychczasowych uregulowań w zakresie rozstrzygnięcia charakteru zażalenia, które przysługuje w danej sprawie, przyjęcie, że w sprawie powinno przysługiwać zażalenie poziome, nie powinno mieć miejsca. Należy przyjąć, że jedynie w przypadku wyraźnego uregulowania należy wnieść zażalenie poziome. W związku z tym w razie wątpliwości, czy dane orzeczenie podlega zaskarżeniu tzw. zażaleniem pionowym (dewolutywnym), czy zażaleniem poziomym (niedewolutywnym), należy przyjąć, że właściwym środkiem zaskarżenia jest zażalenie pionowe („klasyczne”).

Taka sytuacja ma miejsce w przypadku odrzucenia skargi na orzeczenie referendarza. Z uwagi na powyższe należy przy tym przyjąć, że zażalenie na

odrzućcie skargi na orzeczenie referendarza sądowego wskazane wprost w art. 394^{1a} § 1 pkt 13 k.p.c. dotyczy takich orzeczeń referendarza sądowego, które w wyniku wniesienia skargi tracą moc, co uzasadnia kontrolę tylko zażaleniem poziomym, ewentualnie rozstrzygnięć referendarza sądowego co do kwestii incydentalnych, a więc niebędących merytorycznymi rozstrzygnięciami. Tymczasem postanowienie o odrzuceniu skargi na orzeczenie referendarza sądowego w przypadku wpisu w postępowaniu wieczystoksięgowym i utrzymaniu wpisu w mocy jest postanowieniem zamykającym drogę do dalszego orzekania, stąd jest postanowieniem kończącym postępowanie w sprawie. W świetle bowiem orzecznictwa postępowanie w sprawie kończy postanowienie, które zamyka drogę do wydania orzeczenia sądu danej instancji rozstrzygającego sprawę co do istoty albo też kończy sprawę jako pewną całość poddaną sądowi pod rozstrzygnięcie (zob. np. postanowienie SN z dnia 13 kwietnia 1997 r., I CZ 27/97, OSNC 1997, nr 9, poz. 130; uchwałę 7 sędziów SN z dnia 31 maja 2000 r., III CZP 1/00, OSN 2001, nr 1, poz. 1). W tej sytuacji, wobec wyraźnej regulacji art. 394 § 1 k.p.c., do rozpoznania środka zaskarżenia od takiego orzeczenia jest właściwy sąd wyższej instancji, tym bardziej mając na uwadze wagę takiego postanowienia, gdy wpis do księgi wieczystej ma charakter merytoryczny i może głęboko ingerować w sferę stosunków majątkowych i własnościowych uczestników postępowania.

Ponadto, zgodnie z art. 394^{1b} k.p.c., jeżeli zaskarżono postanowienie, o którym mowa w art. 394 § 1 k.p.c., i zarazem w art. 394^{1a} § 1 k.p.c., zażalenie rozpoznaje sąd drugiej instancji. Jest to norma kolizyjna, co do której w doktrynie istnieje spór. Z jednej bowiem strony wskazuje się, że katalogi postanowień wymienionych w art. 394^{1b} k.p.c. mają charakter rozłączny, co oznacza, że orzeczenie sądu nie może spełniać równocześnie przesłanek określonych w art. 394 § 1 i art. 394^{1a} § 1 k.p.c. Z drugiej strony przyjmuje się, że te katalogi mogą się wzajemnie uzupełniać, co oznacza, że jedno orzeczenie sądu pierwszej instancji może być równocześnie orzeczeniem wymienionym w obu tych przepisach. Innymi słowy, z jednej strony zwraca się uwagę na dopuszczalność zastosowania reguły wynikającej z art. 394^{1b} k.p.c. wyłącznie w przypadku, gdy jeden środek zaskarżenia dotyczy kilku rozstrzygnięć, których przedmiot określony jest zarówno w art. 394 § 1 k.p.c., jak i w art. 394^{1a} k.p.c., z drugiej zaś strony wskazuje się, że środek prawny przysługuje od (jednego) postanowienia, które może być zakwalifikowane równocześnie do katalogu orzeczeń wymienionych w art. 394 § 1 k.p.c. i katalogu orzeczeń wymienionych w art. 394^{1a} § k.p.c., a zatem nie chodzi tu o sposób rozpoznania zażaleń od kilku różnych orzeczeń.

Trzeba zauważyć, że w art. 394^{1b} k.p.c. użyto słowa „postanowienie” w liczbie pojedynczej, a nie w liczbie mnogiej, co oznacza, że odnosi się do jednego rozstrzygnięcia, a nie do dokumentu, w którym takie rozstrzygnięcie (być może wraz z innymi orzeczeniami) zostało zawarte. Jeżeli bowiem w jednym dokumencie postanowienia zawarto szereg rozstrzygnięć, to każde z nich stanowi odrębne postanowienie sądu (nota bene każde mogłoby zostać wydane w odrębnym dokumencie), do rozpoznania których mogą być właściwe różne sądy. Zażalenia na postanowienia tamujące drogę do merytorycznego rozstrzygnięcia sprawy powinny być rozpoznawane przez sąd drugiej instancji niezależnie od tego, za pomocą jakiego rozstrzygnięcia skutek zostaje osiągnięty, co pozwala rozwiązać problem krzyżowania się katalogów orzeczeń wymienionych w obu tych przepisach przy braku wskazania w art. 394^{1a} § 1 k.p.c., że chodzi w nim tylko o zaskarżanie postanowień niekończących postępowania.

W związku z tym, jeżeli zaskarżeniem zostały objęte dwa różne postanowienia, z których jedno należy do katalogu określonego w art. 394 § 1 k.p.c., a drugie do katalogu z art. 394^{1a} § k.p.c., każde z nich podlega rozpoznaniu przez właściwy sąd, nawet gdyby zostały zawarte w jednym dokumencie postanowienia i zostały objęte jednym pismem procesowym zawierającym zażalenie (w związku z tym zażaleń jest tyle, ile jest postanowień). Jeżeli natomiast określone postanowienie zawiera się w katalogach zawartych w art. 394 § 1 i art. 394^{1a} § 1 k.p.c., właściwy do jego rozpoznania jest sąd wyższej instancji. W razie zaistnienia kolizji między tymi przepisami, reguła wskazana w art. 394^{1b} k.p.c. przesądza, że na postanowienie przysługuje tzw. zażalenie pionowe.

Zakładając racjonalność ustawodawcy należy przyjąć, że w przypadku wniesionego środka zaskarżenia katalogi wzajemnie mogą się uzupełniać, co oznacza, że jedno orzeczenie sądu pierwszej instancji może być równocześnie orzeczeniem wymienionym w art. 394 § 1 i art. 394^{1a} § 1 k.p.c. Taka sytuacja ma miejsce w niniejszej sprawie - wydane orzeczenie kończy postępowanie w sprawie, gdyż wpis zostaje utrzymany w mocy, a jednocześnie jest postanowieniem, które dotyczy orzeczenia referendarza sądowego, na które - w świetle art. 394^{1a} § 1 pkt 13 k.p.c. - służy zażalenie poziome. Skoro w ustawie w niektórych wypadkach nie przesądzono, że dane postanowienie poddane jest albo zażaleniu na podstawie art. 394 § 1 k.p.c., albo zażaleniu na podstawie art. 394^{1a} k.p.c., to w myśl zawartej w art. 394^{1b} k.p.c. dyrektywy wniesione w konkretnej kolizyjnej sytuacji zażalenie ma być rozpoznane przez sąd drugiej instancji. W razie zaistnienia kolizji przysługuje „klasyczne” zażalenie, tj. na podstawie art. 394 § 1 k.p.c. do sądu drugiej instancji,

dzięki czemu ustanawia się ustawową regułę rozwiązania zbiegu środków zaskarżenia.

Z powyższych względów Sąd Najwyższy orzekł, jak w uchwale.

Na marginesie należy nadmienić, że możliwość przedstawienia Sądowi Najwyższemu pytania prawnego w trybie art. 390 § 1 k.p.c. wyłącznie przez sąd rozpoznający apelację (sąd drugiej instancji) wynika z charakteru rozstrzygania zagadnień prawnych w ramach sprawowanego przez ten Sąd nadzoru judykacyjnego (zob. uchwałę 7 sędziów SN z dnia 30 marca 1999 r., III CZP 62/98, OSNC 1999, nr 10, poz. 166). Przepis ten wymaga ścisłej wykładni także w odniesieniu do kręgu podmiotów uprawnionych do wystąpienia z pytaniem prawnym. (zob. postanowienie SN z dnia 11 maja 2000 r., III CZP 10/00, OSNAPiUS 2000, nr 23, poz. 848). Wbrew jednak stanowisku wyrażanemu w orzecznictwie, iż z pytaniem prawnym może wystąpić tylko sąd „właściwy”, nie można ograniczać możliwości wystąpienia z takim pytaniem, gdy od odpowiedzi na nie zależy ustalenie sądu właściwego do rozpoznania sprawy (w tym wypadku do rozpoznania środka zaskarżenia).